

**EDATISME:
EN UNA SOCIETAT EDATISTA TOTS HI
ESTAM IMPLICATS**

Edatisme: en una societat edatista tots hi estam implicats

Liberto Macías González

Marga Vives Barceló

Resum

L'edat és un concepte subjectiu tant des del punt de vista personal com social. També ho són les atribucions que fem a les persones grans, ja que influeixen de manera conscient o subconscient en els (auto)comportaments envers el col·lectiu dels més grans.

En aquest capítol abordam l'edatisme, terme descrit ja el 1969 per Butler per referir-se a la discriminació per motius d'edat; discriminació que, amb el sexisme i el racisme, són les tres formes de discriminació més esteses dins la societat actual (Stallard et al., 2002) i que, per tant, necessiten un abordatge multidisciplinari (OMS, 2021), ja que afecten les conductes, les creences i els afectes (Losada, 2004) i porten conseqüències que poden arribar a ser l'inici d'un maltractament o afectar directament l'esperança de vida de la persona gran.

El capítol aborda dos eixos fonamentals per poder combatre i prevenir situacions d'edatisme: l'educació (com més primerenca millor i oferint espais intergeneracionals) i el model de persona gran que es projecta als mitjans de comunicació.

Resumen

La edad es un concepto subjetivo tanto a nivel personal como social. También lo son las atribuciones que hacemos a las personas mayores, ya que influyen de forma consciente o subconsciente en los (auto)comportamientos hacia el colectivo de los más mayores.

En este capítulo abordamos el edadismo, término descrito ya en 1969 por Butler para referirse a la discriminación por motivos de edad. Discriminación que, junto con el sexismo y el racismo son las tres formas de discriminación más extendidas en la sociedad actual (Stallard et al., 2002) y que, por tanto, necesitan un abordaje multidisciplinar (OMS, 2021), ya que afectan a las conductas, creencias y afectos (Losada, 2004), que pueden derivar en un inicio de maltrato o afectar directamente a la esperanza de vida de la persona mayor.

Finalmente, el capítulo aborda dos ejes fundamentales para poder combatir y prevenir situaciones de edadismo: la educación (cuanto más temprana mejor y ofreciendo espacios intergeneracionales) y el modelo de persona mayor que proyectan los medios de comunicación.

1. Una societat edatista

Abans de començar ens agradaria exposar uns aspectes relacionats amb el concepte d'edat i les seves implicacions. Com assenyalen Bárcena et al. (2009), l'edat no deixa de ser un element subjectiu, com a individus o com a col·lectiu. Hem de diferenciar el

que entenem per edat atribuïda, que és aquella que coneixem com l'edat cronològica, i l'edat sentida, que és aquella edat que sent la persona que té, per tant, quan parlem del concepte edat, ens referim a un terme amb diferents dimensions molt influenciat per la subjectivitat. Complementàriament, cal afegir-hi aquelles percepcions que les persones com a individus i la societat com a col·lectiu tenen de la vellesa i del procés de l'envelliment. Aquestes percepcions (IMSERSO, 2009a) estan carregades d'estereotips i de prejudicis envers les persones grans; cal fer feina amb aquests estereotips per eliminar-los i fomentar una visió positiva de les persones més grans. Com assenyalen Pérez-Rojo et al. (2017), aquestes imatges socials i estereotips sobre les persones grans poden influir, tant d'una manera positiva com negativa, en la societat, en els comportaments cap al col·lectiu o com les persones grans es perceben a si mateixes.

Els orígens del terme edatisme (*ageins*) en anglès, es remunten a l'any 1969 quan el doctor Robert Butler el va emprar «aprofitant l'efectivitat i l'èxit de termes com racisme o sexisme, que han contribuït a identificar i promoure canvis d'actitud» en les persones i en la societat (IMSERSO, 2009b:12). Per tant, l'edatisme fa referència als estereotips cap a les persones d'edat, fa al·lusió al manteniment dels estereotips o prejudicis cap a una persona, només pel fet de ser gran. Aquests estereotips es van formant des de la infància i es va reforçant amb el pas del temps (OMS, 2021).

L'informe mundial sobre l'edatisme (OMS, 2021) assenjala que:

L'edat és un dels primers aspectes que observam en altres persones. L'edatisme sorgeix quan l'edat s'utilitza per a categoritzar i dividir les persones per atributs que ocasionen mal, desavantatge o injustícia, i menystenen la solidaritat intergeneracional.

Aquests atributs, que són la causa de la discriminació per raó d'edat, són els estereotips. Els estereotips creats cap a les persones grans el que fan és generalitzar, és creure i fer creure als altres que la gent gran és un col·lectiu homogeni, sense visibilitzar les diferències individuals pròpies dels éssers humans, la diversitat de persones que formen la societat, també dins el grup dels més grans.

Aquests estereotips creats socialment produeixen una sèrie de conseqüències. Palmore (1990) ja assenyalava, a la dècada dels anys noranta, les característiques bàsiques dels estereotips que conformen l'arrel de l'edatisme:

- L'estereotip aporta una visió molt exagerada d'algunes característiques de la persona.
- Alguns estereotips són inventats o no tenen base real. Però es consideren veritables a causa de la seva relació amb algunes tendències de comportament acceptades socialment.

- En un estereotip negatiu, les característiques positives s'oculten.
- Els estereotips no reflecteixen les tendències compartides per la majoria.
- Els estereotips no proporcionen cap informació sobre la causa de les tendències que s'assenyalen.
- Els estereotips no possibiliten el canvi.
- Els estereotips no faciliten l'observació de la variabilitat interindividual, ni visibilitat de la diversitat del col·lectiu.

Aquests aspectes no han canviat gaire, i així es pot observar a l'informe de l'Organització Mundial de la Salut (OMS, 2021) en què es tracta el tema de l'edatisme en l'àmbit mundial. En aquest document s'aborda la necessitat d'ampliar la nostra visió cap al futur, basant-nos en el dret que inclogui tant aspectes socials com legislatius i d'estructures polítiques. A la taula 1 es presenta un catàleg, que surt en aquest informe, on s'especifiquen exemples d'estereotips identificats; en concret, en l'atenció sanitària i social, en el treball i en els mitjans de comunicació, tant en positiu com en negatiu. Els estereotips negatius estan més estesos i són els que són presents, d'una manera més forta, dins l'imaginari social.

Taula 1 | *Un catàleg d'estereotips identificats en diferents entorns institucionals i països*

Institució o sector	Estereotips	
	Les persones joves són...	Les persones grans són...
Atenció sanitària i social		
POSITIUS	Saludables Físicament actives Fortes i enèrgiques	Càlides Simpàtiques
NEGATIUS	Arriscades Drogoaddictes Estressades i ansioses	Rígid Irritables i frustrants Solitàries i aïllades Fràgils i febles Asexuals Fàcilment confoses Deprimides i depriments Necessitades Discapacitades
Treball		
POSITIUS	Enèrgiques Ambicioses Expertes en TIC Treballadores (de mitjana edat)	De confiança Compromeses Experimentades Treballadores Socialment capacitades Bons mentors i líders Capaces de bregar amb el canvi

continua

NEGATIUS	Narcisistes Deslleials Sense titulació Mandroses Desmotivades Fàcilment distretes	Incompetents i improductives Desmotivades Resistents al canvi Més difícils d'entrenar i incapaces d'aprendre No són flexibles No són tecnològicament competents
Mitjans de comunicació		
POSITIUS	Atractives	Saludables Compromeses Productives Autosuficients
NEGATIUS	Problemàtiques Criminals violents	No atractives Infelices Senils Mal vestides Inactives Dependents Insalubres Sense poder i pobres Vulnerables Diabòliques

Font: Informe mundial sobre l'edatisme (OMS, 2021)

L'edatisme es considera la tercera manera de discriminació en la nostra societat, només darrere del sexisme i del racisme (Butler, 1980; Stallard et al., 2002). *HelpAge International Espanya* (2020) assenyala que «l'arrelament de l'edatisme legitima la discriminació estructural de les persones grans, amb la qual cosa interfereix amb la possibilitat que el seu desavantatge sigui identificat com una discriminació fins i tot per elles mateixes», per tant, aquest tipus de discriminació afecta completament la persona en diversos àmbits de la seva vida. Encara que no n'hi ha gaire literatura especialitzada, cada vegada més tant les persones grans com la població general demanen que apareguin i es creïn espais de debat per tractar aquesta qüestió.

Com exposava Losada (2004), la discriminació cap a les persones grans té diversos components, és una combinació de components cognitius, conductuals i emocionals. El component cognitiu són aquelles creences que tenim cap als altres, individus o col·lectius, és el que pensam d'ells. El component emocional són les sensacions que tenim cap als altres, és el que sentim, el nostre sentiment cap a aquelles persones o col·lectivitat, i el component conductual o actitudinal són les accions que tenim cap als altres, els nostres actes són les actituds discriminatòries. Seguint Losada, Sanz de Acedo (2012) ho explicà amb la taula que es mostra a continuació:

Taula 2 | *Influència de la informació cognitiva, afectiva i emocional en els prejudicis*

	Contingut	Prejudici
Creences	Cognicions (pensaments) sobre les persones. Tenen a veure amb els esquemes de pensament.	Opinions sobre un grup social (no totes són negatives), que poden tenir creences positives cap algunes característiques considerades menys importants. Per exemple, s'assumeix que persones d'una altra «raça» estiguin millor dotades per a uns certs esports.
Afectes	Sentiments relacionats amb les persones i predisposició favorable o desfavorable cap a elles.	Predisposició desfavorable (o afecte negatiu) cap a un grup de persones, que es manifesta en forma de por, menyspreu, fàstic, etc. (Quan es tracta de persones d'una altra raça, es denomina racisme, si és cap a les dones, sexismes.)
Conductes	Accions que es realitzen cap a les persones.	Maneres d'actuar amb les persones que formen part d'un grup social particular. En moltes ocasions pot ser una conducta de discriminació (es tracta pitjor algú pel simple fet de pertànyer a un col·lectiu concret).

Font: Sanz de Acedo (2002; a Losada, 2004)

L'Organització Mundial de la Salut (OMS, 2021) continua manifestant aquests multi-components a l'edatisme, els quals estan interrelacionats: estereotips (pensaments), prejudicis (sentiments) i finalment la discriminació (acció o comportament).

Centrant l'atenció en el col·lectiu de les persones grans, Losada (2004) afirma que s'ha de tenir molt en compte que els biaixos sobre l'edatisme afavoreixen una descripció del col·lectiu més gran basada, sobretot, en trets negatius. Això es pot observar en la manera en què la societat i les institucions públiques i privades solen tractar les persones de més edat, per exemple, emprant la infantilització quan s'hi dirigeixen, el paternalisme cap al col·lectiu, la despersonalització que experimenten com si no fossin individus de ple dret i sobretot la invisibilització que pateixen. Aquestes actuacions no fan més que normalitzar certs comportaments de la vida quotidiana, sense adonar-nos que determinades conductes fomenten un tracte inadequat cap a les persones grans, arribant a ser el començament o l'inici d'un maltractament, familiar, social i institucional. Per tant, és important no només detectar aquest tipus d'estereotips sinó també erradicar-lo (Pérez-Rojo et al., 2017).

La Societat Espanyola de Geriatria i Gerontologia (SEGG) i l'OMS determinen que existeixen evidències que demostren que les persones exposades a comportaments negatius durant el seu procés d'envelliment viuen de mitjana 7,5 anys menys que aquelles que presentaven una actitud positiva sobre aquest tema. Per tant, ja no només és important eliminar l'edatisme i les actituds discriminatòries per qüestions de justícia social cap al col·lectiu dels més grans, sinó que també és una qüestió de salut. Com ho

assenyala el president de la Societat Francesa de Geriatria i Gerontologia (SFGG), el professor Olivier Guérin:

La societat podrà beneficiar-se dels avantatges d'aquest envelliment de la població si tots envellim en un millor estat de salut. Però, per a això, haurem d'eliminar els prejudicis edatistes (segg.es).

Una de les millors maneres de combatre aquest tipus de discriminació és amb l'educació des d'una edat primerenca; si treballam els estereotips i prejudicis quan som petits, en arribar a l'edat adulta, no es generaran expectatives negatives cap al procés d'envelliment. Arias (2014) comenta que els més petits adquireixen els estereotips mitjançant l'observació, en el moment que han interioritzat aquests estereotips comencen a formar-se una idea errònia del que serà el seu propi envelliment (citat a Gutiérrez i Mayordomo, 2019). Els programes i les activitats intergeneracionals són una bona eina per prevenir estereotips i trencar amb els prejudicis que es puguin haver generat. Una apropiada intervenció duta a terme des de l'escola pot canviar les idees que tenen de les persones més grans, i el contacte amb elles farà que les percebin com a persones actives i amb una mirada en positiu (Pinazo i Kaplan, 2007). El grup GIFES ha fet i lidera projectes intergeneracionals en què es confirma que es produeix aquest canvi de percepció i actituds, atès que els infants i els joves observen un col·lectiu que els pot ensenyar coses, que són actius; els més grans tornen a sentir-se protagonistes del seu envelliment i membres actius de la societat i, en definitiva, es generen espais i vivències comuns a partir dels quals es fomenta la base d'una visió positiva de l'envelliment.

2. Les múltiples formes de l'edatisme i la visibilització de les persones grans

L'edatisme es pot donar de manera molt diversa, com a prejudicis, actituds i comportaments discriminatoris, i també en diferents entorns, com per exemple, dins l'àmbit polític, a les empreses i a les seves pràctiques institucionals, en les famílies i amb els cuidadors, dins els serveis que han d'atendre els més grans, als mitjans de comunicació, entre altres llocs, que el que fan és mantenir i continuar amb els estereotips.

Molts d'aquests estereotips els tenim normalitzats i els mantenim sense aturar-nos a pensar si la realitat social és aquesta o pot ser una altra. Als mitjans de comunicació, i sobretot a la televisió i a la premsa, podem observar com el «mite de l'eterna joventut» és el vàlid, el que té èxit i, si te n'allunyes, ja no tens cabuda i et tornes transparent en una societat que té com a prioritat el «culte al cos». Com s'ha mencionat, els mitjans de comunicació social, la publicitat, etc., faciliten que aquesta imatge estereotipada, que

fomenta l'edatisme, es reforci. S'ha de comentar que cada vegada s'està fent més feina, i gràcies a les campanyes, tant en paper com digital, de sensibilització i de lluita contra l'edatisme, es comença a valorar i visibilitzar la vellesa i el seu procés en positiu.

L'any 2002 es va dur a terme, a Madrid, la II Assemblea Mundial sobre l'Envel·liment, organitzada per les Nacions Unides. Una de les qüestions que s'hi tractaren va ser la de les imatges de l'envelliment, posant èmfasi en el fet que s'ha d'aportar una imatge positiva del procés d'envelliment i, per tant, de les persones grans. Cal destacar-ne l'atractiu, la diversitat, la creativitat, així com la seva contribució vital a la societat (ONU, 2002). Quant als mitjans de comunicació, es plantegen una sèrie de mesures que s'haurien de posar en marxa per tal de contribuir a la difusió d'una imatge positiva (s'han seleccionat les mesures que expressen de manera explícita els mitjans de comunicació):

- Encoratjar els mitjans de difusió a promoure imatges que destaquin la saviesa, els punts forts, les aportacions, el valor i la inventiva de les dones i els homes grans, incloent-hi les persones d'edat amb discapacitat.
- Animar els mitjans de difusió a transcendir la presentació d'estereotips i il·luminar la diversitat plena de la humanitat.
- Reconèixer que els mitjans de difusió són precursors del canvi i poden actuar com a factors orientadors en la promoció del paper que correspon a les persones grans en les estratègies de desenvolupament, fins i tot en les zones rurals.
- Instar els mitjans de difusió i els sectors públic i privat a evitar la discriminació per raons d'edat en l'ocupació i presentar imatges positives de les persones grans.
- Promoure una imatge positiva de les aportacions de les dones grans, a fi d'augmentar la seva autoestima (ONU, 2002: 43-44).

Encara que institucions internacionals i nacionals com l'IMERSO mitjançant el seu *Llibre blanc de l'envelliment actiu* (2011), en el qual també dedica una part a la imatge de les persones grans als mitjans de comunicació social, fomenten que es doni aquest canvi cap a una imatge positiva, per tal de trencar amb els estereotips, això no és senzill d'aconseguir; continuam veient als mitjans i a la publicitat imatges estereotipades, com per exemple, les que assenyalen Fuentes i Navarro (2009):

- **La persona gran i l'àmbit rural:** la figura de la persona gran que viu en un entorn rural és usada per a molts publicistes com a reclam comercial (estereotip com el del conservadorisme, serenitat, desvinculació).

- **La necessitat de cures especials atribuïdes a l'edat:** molts anuncis publicitaris utilitzen la imatge de les persones grans per vendre productes relacionats amb malalties o problemes físics (reforçament del mite associat a l'envelliment com a malaltia).
- **La cerca de l'estètica jove:** múltiples productes de bellesa es recomanen per combatre la imatge «deteriorada» de la vellesa, un fet biològic del nostre organisme que ha de ser dissimulat i fins i tot eliminat. (Mite de l'eterna joventut per donar una imatge de la vellesa com poc o gens atractiva.)
- **El missatge de l'absència:** hi ha una absència de persones d'edat avançada en la major part dels anuncis publicitaris —reforçament dels mites negatius com la improductivitat, decadència intel·lectual, la desvinculació (Fuentes i Navarro, 2009).

En altres estudis i investigacions relacionats amb la imatge de les persones grans a la publicitat, es poden observar conclusions molt semblants, per exemple, a Ramos-Soler i Carretón-Ballester (2012), estudi que assenyala que s'hi dona una molt baixa representació de persones grans en comparació amb el percentatge, fent referència al pes demogràfic, que té la població gran en el conjunt de la societat. La gent gran hi apareix amb una imatge estereotipada i amb una doble visió, una en què es mostren els grans d'una manera tradicional i una altra en què els presenten amb necessitat de cura. Respecte al sexe, les dones estan menys representades en comparació amb els homes. L'informe del Consell Audiovisual de la Junta d'Andalusia (2018) coincideix amb els anteriors estudis en la reduïda representació del col·lectiu més gran, així com la discriminació de la dona, molt estereotipada en uns rols molt definits. En la mateixa línia, quant a la presència dels gèneres, un estudi de l'agència publicitària reasonwhy.es (2017) conclou que la dona té manco representació a la publicitat televisiva, però destaca en els àmbits prioritaris de la bellesa, la higiene i la moda; per contra, la dona no surt gaire als anuncis relacionats amb l'esport, la feina i la salut (reasonwhy.com). Per tant, com ja hem esmentat abans, els mitjans de comunicació no contribueixen a donar una imatge real del col·lectiu, sinó que presenten un col·lectiu estereotipat que no es correspon amb un procés d'envelliment emmarcat en el segle XXI. Les campanyes per visibilitzar les persones grans són importants, d'una banda, per donar-los el lloc que els correspon, i de l'altra, per combatre l'edatisme.

Un escenari similar el trobem quan revisem la imatge de les persones grans a la premsa escrita. A la Declaració de Santander, de l'any 2011, realitzada per professionals del periodisme i altres experts, emmarcada en una trobada organitzada per l'IMSERSO, arribaren a la conclusió que és feina de tothom construir una imatge real del col·lectiu de les persones grans. Fernández i Antón (2018), al seu estudi sobre la imatge dels més grans a la premsa digital, assenyalen que la representació de la població gran és mins,

i la dona és la menys visible; aporten una visió parcial de la realitat del col·lectiu, ple d'estereotips i tòpics, i remarquen que la majoria de notícies el destaquen com a una població inactiva i amb necessitats.

El Foro LideA (2018), agrupació de diverses organitzacions de persones grans, va publicar un decàleg amb l'objectiu de fomentar un tracte adequat als grans als mitjans de comunicació social. Són pautes que les mateixes organitzacions que formen el Foro han fet públiques de manera particular seguint les mateixes línies. Les aportacions són les següents:

- La imatge de la persona gran ha de representar la realitat.
- No s'ha de fer ús de conceptes inadequats.
- En general, no convé utilitzar la paraula «padrí» i «padrina», excepte si els continguts fan referència a aquesta faceta de la persona gran.
- No s'ha d'expressar en termes de propietat.
- No s'ha de generalitzar. El col·lectiu és molt divers i heterogeni.
- Es recomana evitar un llenguatge sexista.
- Se'ls ha de donar veu, ja que són una font d'experiència i informació.
- Cal tractar el col·lectiu de manera activa, no són classe passiva.
- Convé usar termes i concepte moderns, sense una càrrega negativa.
- Cal evitar la infantilització i la comparació amb altres col·lectius més joves.

Aquestes idees plasmades al decàleg de bones pràctiques s'han anat difonent mitjançant campanyes de sensibilització en diversos mitjans de comunicació, i en diversos formats, per exemple, cartelleria en paper, xarxes socials, etc. Aquestes campanyes de visibilització volen fomentar un tracte adequat cap al col·lectiu de les persones grans i lluitar contra els estereotips envers ells. Reclamen que es faci un ús adequat del llenguatge, utilitzant conceptes moderns, i que es representi una imatge real de les persones grans. Demanen que als mitjans de comunicació, en tots els seus formats, es faci referència a la gent gran com a individus, evitant els termes de propietat, els més grans no són propietat de ningú, són persones amb els seus drets i obligacions. Així mateix, es recomana no generalitzar, ja que el col·lectiu és molt heterogeni i molt divers. Un aspecte que volen transmetre és la necessitat i la importància de comptar amb ells en totes les decisions que es prenen en què el col·lectiu en forma part, ja que són les persones que més coneixement i informació poden aportar per millorar la seva qualitat de vida. Per tant, demanen que tinguin veu dins la societat.

3. Conclusions

En aquest capítol, ens hem volgut aturar a la tercera causa de discriminació en l'àmbit mundial, juntament amb el sexisme i el racisme: l'edatisme.

Com hem descrit, l'edat és un concepte subjectiu, personal, que afecta d'una manera directa els nostres pensaments, comportaments i actituds. El nostre comportament diari pot venir condicionat pel «què s'espera» socialment del que he de fer amb l'edat que tenc.

Però, d'on venen aquests estereotips sobre l'edat que marquen el comportament i la visió envers les persones grans? De les creences, dels sentiments (afectes) que tenim envers les persones grans i que marquen directament el nostre comportament cap a ells i que es poden traduir, entre d'altres, en la manera com tractam des del punt de vista institucional (tant públic com privat), comunitari, familiar o individual les persones grans que ens envolten; per exemple, infantilitzant el nostre llenguatge o mostrant actituds paternalistes i que, en definitiva, afecten els drets dels grans.

Aquestes actituds, creences, sentiments i comportaments no fan més que retroalimentar-se i, si no en som conscients, poden normalitzar determinats comportaments de la vida quotidiana que són discriminatoris per qüestions d'edat i que poden derivar en situacions de maltractament o, tal com s'ha demostrat científicament, en la disminució de l'esperança de vida.

Cal un abordatge multidisciplinari per lluitar contra l'edatisme. Aquest ha de començar per ser conscients de les actituds, creences i comportaments discriminatoris i oferir models en positiu de les persones grans. Aquest abordatge s'ha de fer en l'àmbit social, especialment ens hem centrat en els models que els mitjans de comunicació ofereixen (i que haurien d'oferir) de les persones grans, i potenciar en infants i joves espais intergeneracionals on puguin conivir, aprendre o simplement compartir moments amb persones grans per combatre els estereotips a través de l'intercanvi relacional.

Referències bibliogràfiques

Bárcena, C., Iglesias, J. A., Galán, M. I., i Abella, V. (2009). Dependencia y edadismo. Implicaciones para el cuidado. *Revista Enfermería CyL*, 1(1), 46-52

Butler, R. (1980). Ageism: A foreword. *Journal of Social Issues*, 36, 8-11. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1980.tb02018.x>

Consejo Audiovisual de Andalucía (2018). *La representación de las personas mayores en la publicidad*. Junta de Andalucía. <https://www.consejoaudiovisualdeandalucia.es/actividad/actuaciones/informes/2019/07/informe-sobre-la-representacion-de-las-personas-mayores-en-la>

Fernández, M. Y., i Antón, M. (2018). Estereotipos de las personas mayores y género en la prensa digital: estudio empírico desde la teoría de Framing. *Revista Prisma Social*, 21, 316-33.

Foro LideA (2018). *Decálogo LideA de buen trato periodístico a las personas mayores*. <https://www.forolidea.com>

Fuentes, J., i Navarro, N. (2009). Los mitos y estereotipos sobre la vejez en los medios de comunicación y la importancia de la educación intergeneracional. Actas del IX Congreso Nacional de Organizaciones de Mayores "El arte de envejecer", Universidad de Sevilla.

Grup d'Investigació i Formació Educativa i Social (GIFES) <https://gifes.uib.es/>

Gutiérrez M., i Mayordomo, T. (2019). Edadismo en la escuela. ¿Tienen estereotipos sobre la vejez los futuros docentes? *Revista Educación*, 43(2). 1-19. <https://www.redalyc.org/journal/440/44058158029/html/>

HelpAge International España (2020). *La discriminación por razón de edad en España. Conclusiones y recomendaciones para el contexto español desde un enfoque basado en derechos*. Fundación HelpAge International España y Instituto de Derechos Humanos Bartolomé de las Casas.

IMSERSO (2009a). Percepción en niños y adolescentes de las personas mayores. *Boletín sobre Envejecimiento. Perfiles y Tendencias*, 38. Observatorio de Personas Mayores. <https://www.imserso.es/InterPresent2/groups/imserso/documents/binario/boletinopm38.pdf>

IMSERSO (2009b). Edadismo en Estados Unidos. *Boletín sobre Envejecimiento. Perfiles*

y *Tendencias*, 40. Observatorio de Personas Mayores. <https://www.imserso.es/InterPresent2/groups/imserso/documents/binario/boletinopm40.pdf>

IMSERSO (2011). *Libro Blanco del Envejecimiento Activo*. Madrid: Ministerio de Sanidad, Política Social e Igualdad. Secretaria General de Política Social y Consumo. Instituto de Mayores y Servicios Sociales.

Losada, A. (2004). Edadismo: consecuencias de los estereotipos, del prejuicio y la discriminación en la atención a las personas mayores. Algunas pautas para la intervención. Madrid, Portal Mayores, *Informes Portal Mayores*, 14. <http://www.imsersomayores.csic.es/documentos/documentos/losada-edadismo-01.pdf>

Organización Mundial de la Salud (2021). *Informe Mundial sobre el Edadismo*. <https://www.who.int/es/teams/social-determinants-of-health/demographic-change-and-healthy-ageing/combating-ageism/global-report-on-ageism>

Organización de Naciones Unidas (2002). *Informe de la Segunda Asamblea Mundial sobre el Envejecimiento Activo*. Madrid

Palmore, E. (1990). *Ageism: Negative and positive*. New York: Springer

Pérez-Rojo, G., Chulián, A., López, J., Noriega, C., Velasco, C., i Carretero, I. (2017). Buen y mal trato hacia las personas mayores. Teorías explicativas y factores asociados. *Revista Clínica Contemporánea*, 8, e2, 1-14 <https://doi.org/10.5093/cc2017a3>

Pinazo, S., i Kaplan, M. (2007). Los beneficios de los programas intergeneracionales. A M. Sánchez (coord.) *Programas intergeneracionales: hacia una sociedad para todas las edades*. Fundació "la Caixa"

Ramos-Soler, I., i Carretón-Ballester, M. C. (2012). Presencia y representación de las personas mayores en la publicidad televisiva: el caso español. *Revista Española de Geriatria y Gerontología*, 47(2), 55-61 <https://doi.org/10.1016/j.regg.2011.11.010>

Reasonwhy.es (2017). *En publicidad también pierden las mujeres* <https://www.reasonwhy.es/actualidad/entrevista-miguel-vizcaino-sra-rushmore-grey-2020>

Sociedad Española de Geriatria y Gerontologia. <https://www.segg.es/>

Stallard, J. M., Decker, I. M., i Bunnell, J. (2002). Health Care for the Elderly: A Social Obligation. *Nursing Forum*, 37(2), 5-15. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6198.2002.tb01192.x>

Autors

LIBERTO MACÍAS GONZÁLEZ

Llicenciat en Pedagogia i doctor en Educació per la Universitat de les Illes Balears. Expert universitari en Intervenció en Qualitat de Vida de Persones Grans per la UNED. Especialista en Envel·liment Actiu, Qualitat de Vida i Gènere (CSIC). Professor associat del Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques de la UIB. Entre les seves línies de recerca principal destaquen la qualitat de vida i l'aprenentatge al llarg de tota la vida. És col·laborador del Grup d'Investigació i Formació Educativa i Social (GIFES). Tècnic especialista i coordinador tècnic de la Universitat Oberta per a Majors (2007-2021). Ha estat participant en la comissió de treball de Promoció de l'Autonomia de l'Observatori de les Persones Majors de Mallorca (IMAS). Guanyador del «*Premio de Investigación Adoración Holgado Sánchez AEPUM 2020*» (febrer, 2021), de l'Associació Estatal de Programes Universitaris per a Majors (AEPUM).

MARGA VIVES BARCELÓ

Llicenciada en Psicopedagogia i doctora amb menció europea en Ciències de l'Educació per la Universitat de les Illes Balears. Professora contractada doctora del Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques de la UIB. Entre les seves línies de recerca principal destaquen la qualitat de vida, el suport social a les persones grans, l'aprenentatge al llarg de tota la vida, les relacions intergeneracionals i la gestió de conflictes. Ha fet una estada a la Universitat de Sheffield, on va treballar amb el doctor Alan Walker en la qualitat de vida de la gent gran. És membre del Grup d'Investigació i Formació Educativa i Social (GIFES) de la UIB, membre suplent de l'Observatori de les Persones Majors (IMAS) i participant en la comissió de Protecció del Major.

